

.....
// Вестник социального обеспечения. – 1922. – №8–11. – С. 59, 61; 22. На местах // Там само. – №1–3. – С. 28; 23. На местах // Там само. – №5–7. – С. 39; 24. Там само. – С. 41; 25. Там само. – С. 42; 26. ЦДАВО України. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 40. – Арк. 4; 27. Корнеев И. Состояние социального обеспечения в УССР. в 1921 г. // Вестник социального обеспечения. – 1922. – №4. – С. 17; 28. ЦДАВО України. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 163. – Арк. 1; 29. На местах // Вестник социального обеспечения. – 1922. – №5–7. – С. 39; 30. Там само. – С. 40; 31. Голод 1921–1923 років в Україні: Збірник документів і матеріалів – К., 1993; 32. О ликвидаторах и ликвидаторстве // Вестник социального обеспечения. – 1922. – №4. – С. 3; 33. ЦДАВО України. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 40. – Арк. 2; 34. Там само; 35. Собесы и голод // Вестник социального обеспечения. – 1922. – №4. – С. 33–34; 36. ЦДАВО України. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 10. – Арк. 13–14; 37. Там само. – Спр. 202. – Арк. 34; 38. Там само. – Спр. 178. – Арк. 15–19; 39. Там само. – Спр. 223. – Арк. 4; 40. Там само. – Спр. 222. – Арк. 20; 41. Материалы съездов и совещаний // Вестник социального обеспечения. – 1921. – №1. – С. 28; 42. ЦДАВО України. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 247. – Арк. 56; 43. Социальное обеспечение. – 1919. – №1. – С. 32–36; 44. Там само. – С. 32–33; 45. Там само. – С. 58–59; 46. Там само. – №2–3. – С. 75–76; 47. Известия ВРКП УССР – 1919. – 4 апреля, №12; 48. Социальное обеспечение. – 1919. – №2–3. – С. 84.

О.І.Криворучко

ПРЕСА ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ

СІЛЬСЬКОГО ТА МІСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ УСРР НА ПОЧАТКУ 1920-Х РР.

Одним із важливих засобів донесення культури до народних мас є преса. Тому поширення періодичних видань серед населення країни, висвітлення в них різних сторін суспільства є однією з ознак культурного розвитку нації, а інтерес до преси є певним мірилом соціальної та суспільної активності людини, її загальнокультурного рівня.

У 1920р. на Україні виходило 79 друкованих органів українською мовою і 151 – російською; у 1921р. – відповідно 77 та 188 і кілька газет нацменшин.¹ Хоча ми не володіємо даними, яка частина цієї продукції призначалася для села, а яка для міста, та, виходячи з того, що російська преса головним чином друкувалася і розповсюджувалася серед російськомовного міського населення, то, приєднавши до неї ще якусь частину газет, які виходили українською мовою, можна зробити висновок про те, що переважна частина преси впродовж 1920-21 рр. розповсюджувалась у містах.

Подальша ідеологізація та уніфікація суспільного життя призвела до різкого скорочення друкованих органів (власне, залишилася лише преса офіційно-партійна та радянська), що у 1923р. дає тільки 56 одиниць. Друкувалася вони переважно у великих містах (Київ мав 16 назв, Харків – 18, Полтава – 3 і т.д.). Всього в губернських центрах друкувалося 40 одиниць, а в округах – 16.² Як констатовалося у резолюції XII з'їзду РКП(б) „В питаннях пропаганди, преси і агітації”: „Досвід показав, що звичайна губернська газета не може бути одночасно газетою і для міського, і для сільського населення, - вона насамперед міська газета...”, та й „...повітові газети майже цілком орієнтуються на міського (як загальне правило міщанського) читача”.³ Матеріали Всеукраїнської наради редакторів у 1925р. свідчать, що з 56 газет в 1923р. власне сільських було 8 (максимум 10), тиражем не більше 4-5 тис. примірників (в основному по 800-1000 примірників).⁴ а у доповідній записці ДВУ у Політбюро ЦК КП (б)У за 1923р. вказано, що друкується „...спеціально селянських газет – 4 (в Харкові, Києві, Вінниці та Житомирі).⁵

Лише 1924р. вніс значні зміни у задоволення потреб села у друкованому слові. Саме в цей період відбувається перебудова всієї преси на Україні „...в бік селянізації”.⁶ Із 57 газет, які виходили в 1924р.⁷, 25 були селянські.⁸ Тираж газет, які виходили українською мовою, становив біля 90 тис. примірників, а російською – 445 тис.⁹

Серія: ІСТОРІЯ

Тенденція до „селянізації” збереглася і протягом 1925р. Всього в цьому році в Україні виходило 60-64 друковані органи.

Типологічна характеристика української періодичної преси в 1925р. за тиражем та мовою друку¹⁰

Тип друк. органу	Мова друку і тираж	
Загально-політичні	українські 3 /94700/	російські 7 /119250/
Селянські	22 /181000/	1 /10000/
Комсомольські	3 /15000/	2 /34000/
Професійні	2 /11000/	1 /3000/
Червоноармійські	2 /10500/	
Піонерські	3 /9000/	1 /25000/
Робітничі		7 /158635/
Інші	3 /101800/	2 /16600/

Отже, якщо до тиражу селянських газет додати певну кількість газет суспільно-політичних, які, звичайно, теж поширювалися в селах, то можна зробити висновок, що сільська преса на середину 20-х рр. становила значну частину друкованої продукції України.

Разом з тим ці показники не повинні нас дезорієнтувати відносно повноти задоволення потреб у пресі сільського населення. Як констатувалося в 1926 р. в одній із доповідних записок ДВУ в ЦК КП(б)У: „...Рівновага, що спостерігається у масі передплати між містом і селом, не повинна заводити в оману в тому розумінні, наче ми постачаємо на село досить високу продукцію. Насправді, з 80 т. передплатників 30 т. бере сільська школа, із цієї кількості майже 20 т. припадає на журнали не масового, а керівничого змісту (як „Геть неписьменність”, „Радянська освіта” тощо).

Якщо додати до цього майже 6 т. передплати, що припадає на хати-читальні, тисяч з 7 журналів, що розіслала по селам Окрінспектура, то насправді порівняно наче б то високий відсоток постачання селу треба знизити”¹¹.

Особливі труднощі в постачанні пресою відчувались у селах, віддалених від окружних та районних центрів. В матеріалах РСІ за 1925р. читаємо: „...Пересічно по глухих селах одна газета припадає на 45-50 дворів. Є села, де на 5 дворів 1 газета. По Херсонській окрузі Чаплінському районі – 1 газета на 153 двори...”¹²

Слід також взяти до уваги, що в 1920-х рр. значного поширення набула російська преса. Наприклад, у 1925 р. в Україні розповсюджувалися такі газети: „Правда” в кількості 150 тис. примірників, „Известия” – 100 тис., „Труд”, „Рабочая газета” та інші загальним тиражем 200-250 тис. примірників.¹³ Ринком російських газет були переважно міста. А ті з них, які поширювалися по селах („Крестьянская газета”, „Беднота” та ін.), зовсім не торкалися актуальних питань українського села і тим самим відволікали селянина від дійсності, „...говорили з ним про абстрактні питання, що його не займають...”¹⁴

Отже, в процесі розвитку преси в Україні в I пол. 20-х рр. поряд з позитивними тенденціями (кількісне зростання, розширення масштабів охоплення послугами преси населення, її часткова українізація та інше) мали місце і негативні моменти. Якщо основним недоліком преси в містах було те, що переважали газети та журнали, видруковані російською мовою, то сільська преса в кількісному та якісному відношеннях відставала від міської й не могла виконувати повною мірою ролі поширювача наукових знань та пропагандиста культурних цінностей, яка на неї покладалася.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Животко А. Нариси історії української преси. Курс лекцій. – Подєбради, 1937. – С.104.; ЦДАВО України. - Ф.539. - Оп.1. - Спр. 110. - Арк.. 35-39; 2. ЦДАГО України. - Ф. 1. - Оп.20. - Спр. 1779. - Арк.32; 3.

.....
Культурне будівництво в Українській РСР, 1917-1927: Збірник документів і матеріалів.-К.,1986 -С. 217; 4. Преса на Україне. Матеріали Всеукраїнського совещання редакторів – Харьков, 1925. – С.13; 5. ЦДАГО України. - Ф.1. - Оп.20. - Спр.1977. - Арк.98; 6. Преса на Україне... – С.12; 7. ЦДАГО України. - Ф.1. - Оп.20. - Спр.1977. - Арк.98; 8. Преса на Україне... – С.13; 9. ЦДАГО України. - Ф.1. - Оп.20. - Спр.2260. - Арк.61; 10. Там же. - Спр.1977. - Арк.61; 11. ЦДАГО України. - Ф.1. - Оп.20. - Спр.2261. - Арк.17; 12. ЦДАГО України. - Ф.539. - Оп.3. - Спр.1400. - Арк.58; 13. ЦДАГО України. - Ф.1. - Оп.20. - Спр.2260. - Арк.61; 14.Преса на Україне... – С.17.

Н.П. Кузьмінець

ТОРГОВЕЛЬНА ПОЛІТИКА БІЛЬШОВИКІВ В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ 20-Х РОКІВ ХХ СТ.

Історичний досвід вчить, що стрижнем системи економічних зв'язків між виробництвом і сферою споживання є торгівля. Основне її завдання полягає у доведенні вироблених товарів до споживача. Аналізуючи попит на певні групи товарів на ринку, торгівля впливає на виробництво. В залежності від попиту на товари і його прогнозування виробництво одних товарів скорочується, а інших – збільшується. Таким чином, торгівля забезпечує пріоритет споживача у відносинах «виробництво - споживання».

Торгівля сприяє ефективності економічних зв'язків між підприємствами. На макрорівні вона здійснює зв'язки між сільськогосподарським та промисловим виробництвом у процесі обміну між ними сировиною, напівфабрикатами, засобами виробництва тощо. На мікрорівні торгівля сприяє обміну товарами між групами підприємств добувної та обробної промисловості, між виробниками продукції рослинництва та тваринництва у сільському господарстві.

Торгівля поглиблює та підвищує рівень спеціалізації виробництва окремих регіонів, яка склалась історично. Завдяки торговельним зв'язкам між окремими регіонами України більш повно використовуються можливості виробництва (природні, матеріальні, соціальні) певного регіону.

Торговий обіг неможливий без участі грошей. Саме вони виступають мірилом вартості товару. Від інтенсивності торгівлі залежить інтенсивність грошового обміну не тільки в регіоні, а й у цілому в країні. Разом із тим торгівля є одним з важливих джерел прибутку. Від її функціонування залежить формування бюджетів як місцевих, так і державного. Якість торгівлі впливає на настрої різних верств, багато в чому визначає соціальний клімат у суспільстві. Отже, торгівля має соціальне значення.

Такими є основоположні підходи до визначення ролі торгівлі в системі економічних і соціальних відносин. Нехтування торгівлею, прагнення підмінити її прямим товарообміном між промисловістю і сільським господарством призводить до негативних економічних і політичних наслідків.

Деформація торгівлі і ринкових відносин в Україні розпочалась ще в роки Першої світової війни, яка викликала необхідність перепрофілювання багатьох фабрик і заводів, призвела до згорання виробництва, особливо товарів широкого вжитку, зруйнувала внутрішній ринок, як систему економічних зв'язків між регіонами, негативно позначилась на купівельній спроможності основної маси населення.¹

Після революції, під час громадянської війни і відразу по її завершенню, партія більшовиків, будучи панівною партією, стала втілювати в практичній діяльності все те, що передбачала марксистська теорія соціалізму, зокрема прямий товарообмін між селом і містом, між промисловістю і сільським господарством. Невдача товарообмінних операцій і початок формування внутрішнього ринку в комплексі з іншими політичними і економічними факторами примусили звернути пильну увагу на торгівлю, яка Леніним і комуністичною партією раніше розглядалась як атрибут капіталістичного господарства.

В 1921р. основним важелем побудови соціалістичного суспільства була проголошена нова економічна політика, яка давала повний простір господарській ініціативі, допускала